

УДК 341:342.733:378.4(477)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО ВИЩУ ОСВІТУ” У ДІЯЛЬНІСТЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ю. М. Колесник, Ю. М. Нерянов, В. А. Візір, В. О. Туманський, М. О. Авраменко,
Ю. Я. Круть

Запорізький державний медичний університет

SOME ISSUES OF LAW OF UKRAINE “ON HIGHER EDUCATION” IMPLEMENTATION INTO THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS ACTIVITY

Yu. M. Kolesnyk, Yu. M. Neryanov, V. A. Vizir, V. O. Tumanskyi, M. O. Avramenko,
Yu. Ya. Krut

Zaporizhian State Medical University

У статті висвітлено особливості підходу колективу Запорізького державного медичного університету до основних положень Закону України “Про вищу освіту”, хід реалізації Закону та питання трактування окремих його статей.

The article deals with the peculiarities of the approach of Zaporizhian State Medical University staff to the basic items of Law of Ukraine “On higher education”, process of the Law implementation and questions of interpretation of some assets of the Law.

Вступ. Проїшов майже рік з того моменту, як вищі навчальні заклади України отримали новий Закон “Про вищу освіту”. За рядом положень Закону навчальні заклади працюють, за окремими позиціями починають працювати, але є ряд статей Закону, які потребують пояснень та уточнень.

Науково-педагогічний колектив Запорізького державного медичного університету уважно вивчив і обговорив Закон України “Про вищу освіту” та приступив до його реалізації. На засіданнях Вченої ради та ректорату постійно обговорюється хід реалізації окремих питань Закону та трактування окремих його проблемних статей.

Основна частина. Згідно з п. 7 ст. 7 розділу II, документи про вищу освіту державного зразка виготовляються вищим навчальним закладом. Слід зауважити, що якщо мова йде не про замовлення на виготовлення дипломів, а їх виготовлення самим навчальним закладом, то це, на думку ректорату, недоцільно. Образно кажучи, навіщо кожній сім’ї самостійно шити для своїх потреб чоботи, якщо для цього існує кілька професійних майстерень, що мають відповідний досвід, сертифіковане обладнання та ліцензію.

Ми вважаємо, що перш ніж переглянути навчальні плани у напрямі зменшення максимального наванта-

ження науково-педагогічних працівників на одну ставку до 600 годин, потрібно переглянути стандарти вищої освіти в межах кожної спеціальності.

Тому ректорат не вважає доцільним наразі міняти діючі навчальні плани і вніс у них несуттєві корективи, частково зменшивши максимальне педагогічне навантаження викладачів. Ці дії ЗДМУ підтверджуються і листом МОН України від 13.03.2015 р. №1/9-126 “Щодо особливостей організації навчального процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році”, в якому зазначено, що “Вчена рада вищого навчального закладу має право використовувати навчальні плани для здобувачів вищої освіти за освітніми рівнями молодшого спеціаліста та спеціаліста без змін (несуттєві зміни можуть бути внесені в робочі навчальні плани). І тільки після затвердження нових освітньо-професійних програм може йти мова про створення навчальних планів за кожною спеціальністю з урахуванням рекомендованого Законом педагогічного навантаження, яке, на думку ректорату ЗДМУ, не може бути зменшено до таких цифр. Наразі середньоаудиторне навантаження в ЗДМУ складає 740 годин на викладача на рік”.

Ректорат також вважає доцільним створення робочою групою МОЗ України для кожної спеціальності типових навчальних планів для різних освітніх рівнів, на базі яких навчальні заклади будуть складати на кожний навчальний рік робочі навчальні плани, що

затверджуються керівником ВНЗ. Це забезпечить більш-менш однакові рівні підготовки фахівців та спростує процедуру переведення студентів.

У зв'язку зі значним скороченням аудиторного навантаження студентів і зростанням обсягів самостійної роботи до 50 %, необхідно передбачити радикальні зміни в організації самостійної роботи студентів і забезпечити її необхідними навчально-методичними матеріалами, фантомами, муляжами, навчальними та контролюючими програмами тощо. Незважаючи на скорочення максимального річного педагогічного навантаження викладацького складу майже на 1/3, необхідно передбачити ефективну консультативну допомогу студентам під час самостійної роботи на кафедрах та клінічних базах, адже лікар – це особлива професія.

Закон України “Про вищу освіту” приділяє значну увагу питанням забезпечення якості освіти, чому присвячується стаття 16 розділу V. Перед навчальними закладами стоїть важливе завдання – створити систему внутрішнього забезпечення якості.

З метою поліпшення якості навчального процесу протягом останніх років у ЗДМУ вжито низку системних заходів. Про результативність даного підходу свідчить отримання університетом сертифіката відповідності системи управління якістю вимогам ДСТУ ISO 9001:2009 (ISO 9001:2008), який був виданий за висновками зовнішнього аудиту і зареєстрований 12 червня 2014 р. в Реєстрі системи сертифікації “УКРСЕРТ”. Протягом навчального року продовжується робота щодо подальшого вдосконалення системи управління якістю освіти і підготовки університету до повторного зовнішнього аудиту, який відбувається у травні поточного року.

Продовжено впровадження тестових семестрових іспитів (комплексних іспитів) з дисциплін, що дозволяє уніфіковано та більш повно оцінювати рівень підготовки студентів. Для їх виконання в графіку навчального процесу передбачається тижневий термін. Тестові іспити в повному обсязі проводяться Центром тестування з попереднім визначенням рівня засвоєння практичних навичок на кафедрах. Інформаційна тестова база Центру включає понад 450 тис. тестів українською, російською та англійською мовами і доступна для студентів. За участю Центру тестування протягом осіннього семестру поточного навчального року було проведено 32 комплексних іспити, 6 тестувань у рамках підготовки до ліцензійних іспитів “Крок”, 35 модульних контролів.

У процесі підготовки до тестових іспитів були широко задіяні комп'ютерні класи, частина яких протя-

гом двох років переоснащена новою сучасною комп'ютерною технікою. Наразі в університеті функціонує 44 комп'ютерних класи на 532 робочих місця.

Всі 13 лекційних аудиторій, що розташовані на території студентського містечка, та більшість аудиторій, розташованих на клінічних базах, оснащені стаціонарно мультимедійною технікою, проекторами, панелями, ноутбуками та сучасними технічними засобами для проведення відеоконференцій та відеоспостереження. На території студентського містечка встановлена 21 точка Wi-Fi доступу до навчальної мережі університету з виходом в Інтернет.

В університеті функціонує власний комп'ютерний видавничий центр, що дозволяє підняти поліграфічну якість університетських видань до професійного рівня.

Закон України “Про вищу освіту” передбачає спрощення процедур ліцензування й акредитацію навчальних закладів та спеціальностей. Планується видавати ліцензії та сертифікати про акредитацію на 10 років, переоформлення ліцензій на провадження освітньої діяльності буде здійснюватися без проведення процедури ліцензування, скорочуються терміни видачі ліцензій та сертифікатів.

Разом з тим, до цього часу ще не створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, до якого заявник подає письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності за відповідною спеціальністю (розділ V, ст. 24, п. 25). Залишається працювати і сподіватися, що Закон почне діяти в повному обсязі.

Діяльність вищого навчального закладу згідно з Законом буде проводитися на принципах автономії та самоврядування. Значно розширюються права навчальних закладів, у тому числі право розробляти та реалізувати освітні та наукові програми в межах ліцензованих спеціальностей; самостійно визначати форми навчання та форми організації освітнього процесу, формувати та затверджувати штатний розклад; самостійно запроваджувати спеціалізації, визначати їх зміст і програми навчальних дисциплін; присуджувати ступені вищої освіти та приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами та ін. Це дуже приємно, але існує ряд питань із наданням ВНЗ певних економічних свобод, без яких не може бути реальної автономії.

Закон передбачає, що вищі медичні навчальні заклади, які готують фахівців медичного та фармацевтичного профілів або здійснюють їх післядипломну підготовку, можуть утворювати на базі наукових ус-

танов і закладів охорони здоров'я клінічні бази закладів медичної освіти, університетські клініки та лікарні (розділ VI, ст. 33, п. 8). Як відомо, клінічні бази медичної освіти, університетські клініки та лікарні створюються з метою забезпечення освітнього процесу особам, що навчаються у ВНЗ, підвищення кваліфікації медичних та фармацевтичних працівників, проведення наукових досліджень, а також надання спеціалізованої допомоги. Є певні надії, що Закон спростить процедуру пошуку необхідних для відкриття університетських клінік баз і полегшить їх утворення та функціонування.

Наразі у вищих навчальних медичних закладах функціонує всього три кафедри військової підготовки, які здійснюють підготовку офіцерів запасу медичної служби на умовах контракту. Законом передбачено наявність у складі навчальних закладів військових навчальних підрозділів, що вкрай необхідно (розділ VI, ст. 33, п. 10). Рішення про утворення та припинення діяльності військового навчального підрозділу ВНЗ приймається Кабінетом Міністрів України, і є надія, що навчальні заклади скористаються сучасною ситуацією і поновлять військові кафедри, які раніше існували в усіх ВНЗ медичного спрямування. Можливо, зміниться на краще і ставлення до діючих військових кафедр.

У колективу науково-педагогічних працівників університету викликає нерозуміння п. 6 ст. 35 розділу VII щодо перебування завідувачів кафедр, до речі, й ректорів, на посадах не більше двох термінів. Всі розуміють недоцільність цих обмежень, і з цим треба щось робити. Хіба можливо за 10 років створити наукову школу?

П. 2, ст. 47, розділу IX Закону України “Про вищу освіту” зобов'язує ВНЗ самостійно розробляти Положення про організацію навчального процесу та схвалювати його рішенням Вченої ради відповідно до законодавства. Навчальні заклади робили це й раніше, але при цьому вони орієнтувалися на Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затверджене наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. № 161, яке було базовим нормативним документом щодо організації навчального процесу. Починаючи з 2005 р., в зв'язку із впровадженням у навчальний процес КМСОНП, це Положення вступало за окремими позиціями в протиріччя з тимчасовими нормативними документами, які регламентували навчальний процес на нових засадах. Тому логічно, що МОН України це Положення визнало недійсним, але було б непогано, якщо б замість нього був розроблений інший нормативний

документ, який би не порушував автономію вищих навчальних закладів, але допомагав би їм уникати некоректних рішень та більш-менш уніфікувати вищезначені власні положення.

З метою створення умов для міжнародної академічної мобільності вищі навчальні заклади мають право приймати рішення про викладання однієї чи кількох дисциплін англійською мовою (п. 2, ст. 48, розділ IX). У ЗДМУ, починаючи з 2002 р., запроваджена англійська система навчання іноземних громадян зі спеціальності “Лікувальна справа”, що дало змогу збільшити щорічний набір іноземних студентів і розширити міжнародні зв'язки університету. Підготовка іноземних громадян здійснюється трьома мовами – українською, російською, англійською. У поточному навчальному році в університеті англійською мовою навчається 1009 осіб. У наступному навчальному році планується створення потоку вітчизняних студентів, які будуть навчатися англійською мовою.

Університет є учасником проекту TEMPUS IV “Створення Міжрегіональної мережі національних центрів медичної освіти, головним напрямом діяльності яких є впровадження проблемно-орієнтованого навчання із застосуванням віртуальних пацієнтів”, який фінансується Європейським Союзом. У проекті беруть участь 9 університетів-партнерів із Греції, Великої Британії, Кіпру, Грузії та Казахстану.

У 2013 р. університет став офіційним представником Канадського коледжу англійської мови (Ванкувер, Канада) і отримав сертифікат цього коледжу. В рамках підписаного договору з цим, одним з найвідоміших мовних центрів у світі, студенти, магістри й викладачі проходять протягом року он-лайн навчання за канадською програмою, потім складають тести і отримують сертифікати про відповідний рівень знання англійської мови.

Згідно з Законом академічні стипендії виплачуються не менш ніж двом третинам студентів кожного курсу (крім першого семестру першого року навчання) за кожною спеціальністю (п. 7, ст. 62, розділ X). На нашу думку, не зовсім доречно в таких обсягах виплачувати стипендію кожному курсу. Краще визначитися з обсягом стипендіального забезпечення в цілому зі спеціальності, бо окремі курси можуть бути з низькими показниками успішності, інші – з високими. Тобто стипендію треба заслужити і показати певний рівень якісної успішності, а не тільки увійти в дві третини кращих студентів курсу.

Торкаючись питань фінансування вищих навчальних закладів, можна позитивно відмітити п. 8, ст. 71, розділу XII: “Кошти, отримані вищим навчальним за-

кладом як плата за навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів або надання освітніх послуг, не можуть бути вилучені в дохід державного або місцевого бюджетів”. Це добре. Але треба надати навчальним закладам можливість більш вільно та оперативно використовувати ці кошти, по можливості без Державного казначейства. Вищі навчальні заклади не зацікавлені в порушенні фінансової дисципліни. Крім того, згідно з Законом, вони зобов'язані публікувати на своїх офіційних веб-сайтах: кошторис вищого навчального закладу за рік; звіт про використання та надходження коштів; інформацію щодо проведення тендерних процедур та штатний розпис на поточний рік (п. 4, ст. 79, розділ XIV).

Висновки. Розпочалась імплементація Закону України “Про вищу освіту” та 26 підзаконних актів, низки змін та доповнень до існуючих законів. Послідовне та творче впровадження зазначених документів в організацію діяльності вищих навчальних закладів, безумовно, буде сприяти покращенню всіх напрямів

їх діяльності та спростить цілий ряд процедур. Зроблено значні кроки щодо впровадження академічної, фінансової та організаційної автономії. Суттєво розширюються права навчальних закладів, зростає їх самостійність. Навчальному закладу треба розумно використати надані права, внести відповідні зміни до Статуту вишу, забезпечити виконання стандартів підготовки фахівців, незважаючи на суттєве скорочення аудиторного навантаження викладачів та студентів. Беручи до уваги значне збільшення самостійної роботи студентів, необхідно радикально переглянути систему її організації, контролю та методичного забезпечення.

Разом з тим, наразі ще потребує уточнення та роз'яснення трактування окремих положень Закону, частина яких буде з'ясована сьогодні у процесі обговорення Закону, окремі питання ми з часом вирішимо в процесі роботи самостійно, а на частину, як ми сподіваємося, отримаємо роз'яснення з подальших підзаконних актів.

Список літератури

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004 {Із змінами, внесеними згідно із Законом № 76-VIII від 28.12.2014 р., ВВР, 2015, № 6, ст. 40}. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Квіт С. Потрібні зміни: зміст і завдання освітніх реформ [Текст] / С. Квіт // Освіта України. – 2015. – № 5 (2 лют.). – С. 4–5.
3. Короденко М. Баланс повноважень : [Одним із наступних кроків із реформування галузі має стати створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти] / М. Короденко // Освіта України. – 2015. – № 7 (16 лют.). – С. 8–9.
4. Короденко М. Інна Совсун: ми не можемо підвищувати вимоги до студентів і лишати старими вимоги до тих, хто їм викладає / М. Короденко // Освіта України. – 2015. – № 9 (2 бер.). – С. 7.

5. Луканська А. З наступного навчального року викладачам зменшать навантаження, а студентам забезпечать академічну мобільність : [інтерв'ю з першим заступником міністра освіти і науки України Інною Совсун] / А. Луканська // Голос України. – 2015. – № 46 (14 бер.). – С. 7.
6. Сухарніков Ю. Нормативно-правові підстави для модернізації вищої освіти в Україні [Текст] / Ю. Сухарніков // Вища школа. – 2014. – № 10. – С. 20–39.
7. Україна. Кабінет Міністрів. Деякі питання реалізації статті 42 Закону України “Про вищу освіту” : Постанова від 5 груд. 2014 р. № 726 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 40 (4 бер.). – С. 9–11.
8. Шулікін Д. Українські реалії і зарубіжний досвід : [Українсько-німецький форум “Освіта, наука, інновації в університетах: актуальні виклики”] / Д. Шулікін // Освіта України. – 2015. – № 11–12 (13 бер.). – С. 70–71.

Отримано 23.03.15